

Eeva Simola, Jarmo Pykälä ja Anni Mäkelä

Rahoja aseissa ja tupakassa

Eläkeyhtiöt ja
eettinen sijoittaminen

SISÄLTÖ

Sijoituksia ydinaseisiin, veroparatiiseihin ja öljyyn.	
Virkamiesten eläkkeitä myös alkoholissa ja tupakassa	
Kävelysauvavalmistaja voi tehdä myös aseita	
Salkuissa muitakin kriittisiä sijoituskohteita.	
Oikeus- ja ympäristöongelmia, lahjuksia	
Tuotto vs. eettisyys ja arvot	
TELA tunnistaa valvonnan rajoitukset	
PRI - kuusi periaatetta; Global Compact - kymmenen	
PRI-konsultti auttamaan YK:n omaa eläkerahastoa	
OECD:n ja ILO:n suosituksia ja normeja	

Eeva Simola, Jarmo Pykälä ja Anni Mäkelä

Rahoja aseissa ja tupakassa – Eläkeyhtiöt ja eettinen sijoittaminen

© FinnWatch ja SaferGlobe Finland 2010

FinnWatch ja SaferGlobe kysivät eläkeyhtiöiltä eettisestä sijoittamisesta

ELÄKERAHOJA ASEISSA JA TUPAKASSA

Suomalaisten työeläkkeitä on sijoitettu myös ase- ja ydinaseyhtiöihin, alkoholi- ja tupakkayhtiöihin, epädemokraattisten hallitusten yhteistyökumppaneihin ja uhkapeliin. Veroparatiisien rahastoihin sijoitettu ainakin satoja miljoonia ehkä miljardeja euroja, jotka on kerätty kansalaisilta lakisääteisinä veroluontoisina maksuina. Eläkesijoittajille eettisyydestä tehdyn kyselyn vastausten perusteella eettisyys nähdään jopa arvottamiseksi ja tuottojen esteeksi.

Kaikkiaan 31 työeläkeyhtiölle, -kassalle ja säätiölle (Ks. sivut 14–15) tehdyn kyselyn lisäksi FinnWatch ja SaferGlobe Finland selvittivät keskeisten toimijoiden suoria ja epäsuoria sijoituksia. Selvitys on ensimmäinen lajissaan Suomessa.

Seitsemän työeläkeyhtiötä hoitaa yhteensä 2,8 miljoonan suomalaisen eläkeasiat. Näistä viisi vastasi¹. Kaikkiaan vastauksia tuli yhdeksän².

Napakoimmat vastaukset saatiin Yleisradion eläkesäätiöltä, joka tarkasteli eettisyyttä kokonaisvaltaisesti. Useimmat kyselyn vastaajista korostavat, että mahdollisimman korkean tuoton tavoittelu on vastuullista sijoittamista. Eettisessä sijoittamisessa ”sijoittajan arvot määräisivät

toiminnan”, ja se olisi sijoittamisen ja tuottojen esteenä. Näin sanovat esimerkiksi Kirkon Keskusrahaston ja Ilmarisen edustajat.

Eettisestä sijoittamisesta on Suomessa puhuttu vähän, moniin muihin maihin verrattuna. Lähiinnä sitä on tarkastellut Kirkko. Raha pitää sen eläkelaitoksessa Kirkon Keskusrahastossakin saada poikimaan.³ Sijoittamiseen liittyy nykyisen vastuullisuusajattelun mukaisesti dialogia, seurantaa ja ns. positiivista vaikuttamista sijoituskohteisiin.

Vastuulliseen sijoittamiseen liittyy myös avoimuus; sen sisältö lie tulkintakysymys. Kyseessä on suurempi 2000-luvun prosessi. Yhteiskunta-vastuukeskustelu kolmijakoineen ja Johannesburgin huippukokouksen jälkeen yleistynyt yritysten ja YK:n yrityskumppanuus leimaavat myös YK:n vastuullisen sijoittamisen periaatteisto (PRI, Principles for responsible investment). Niitä ovat ympäristö- ja sosiaalinen vastuu ja hyvä hallintotapa taloudellisine vastuineen (ns. ESG). Minkäänlaista sanktiomekanismia PRI ei sisällä. Edistyksessä sijoitusten vastuullisuudessa tulisi raportoida pitkälti YK:n Global Compact -periaatteistojärjestelmän tapaan.

Selvityksemme eläkevakuuttajista Ilmarinen,

¹ Ilmarinen, Etera, Varma, Eläke-Fennia ja Tapiola vastasivat.

² Muut vastanneet ovat Kirkon Keskusrahasto, Yleisradion eläkesäätiö, Valtion Eläkerahasto ja Nordea.

³ Sijoitusjohtaja Ira van der Pals, Kirkko ja kaupunki -lehti 26.05.2010

Työeläke lukuina

Vuonna 2009 Suomessa oli 1 626 441 työeläkevakuutettua ja 189 723 YEL-vakuutuksenottajaa. Seitsemän suurinta työeläkevakuuttajaa maksoi eläkettä 985 535 eläkkeensaajalle. Suomen suurimmat työeläkeyhtiöt 2009 olivat Finanssivalvonnan mukaan Ilmarinen ja Varma, joilla kummallakin oli yli 500 000 työeläkevakuutettua ja yrittäjäläkevakuutuksen ottajaa, Ilmarisella 472 000 ja 52 243, Varmalla vastaavasti 474 8000 ja 38 300. Toisessa kokoluokassa ovat Eläke-Tapiola, Etera ja Eläke-Fennia. Vuonna 2009 Eläke-Tapiolalla oli 221 504 TyEL-vakuutettua ja 48 253 YEL-vakuutuksenottajaa, Eteralla 217 000 TyEL- ja 3 809 YEL-vakuutuksenottajaa ja Eläke-Fenniällä 176 900 ja 33 850.

Kirkon eläkevarat ovat Kirkon Keskusrahastolla: Salkussa oli vuoden 2009 lopussa varoja 824 miljoonaa euroa ja sijoitusomaisuutta noin 50 miljoonaa^I.

Kuntien Eläkevakuutus hoitaa kunta-alan henkilöstön eläketurvaa ja sillä on noin 500 000 vakuutettua. Sijoitusomaisuuden arvo maaliskuun lopussa 2010 oli 26,2 miljardia euroa.^{II}

Valtion eläkejärjestelmän piiriin kuuluvat työnantajat ja työntekijät maksavat eläkemaksuja Eläkerahastoon. Valtion Eläkerahasto (VER) perustettiin 1990. Se on valtion talousarvion ulkopuolinen rahasto, jonka avulla Suomen valtio varautuu maksettavien eläkkeiden rahoitukseen ja eläkemenojen tasaamiseen. Valtion Eläkerahaston tehtävät ovat hallinnoida ja sijoittaa sille uskottuja varoja. Vuoden 2009 lopussa sijoitussalkun markkina-arvo oli 12,3 miljardia euroa.

Valtiokonttori maksaa valtion eläkejärjestelmään kuuluvat eläkkeet valtion talousarvioon varatuista määrärahoista. Noteerattuihin osakkeisiin sillä oli sijoitettuna 40,8 prosenttia ja korkoinstrumentteihin 54,9 prosenttia.^{IV}

I <http://www.rata.bof.fi/fi/Tilastot/Vakuutustoiminta/Eläkevakuutus/Tunnusluvut/Pages/Default.aspx>

II [Kirkko&kaupunki 26.toukokuuta 2010](#)

III <http://www.keva.fi>

IV Vuosikertomus 2009, VER

Tapiola, Eläke-Fennia, Kirkon Keskusrahasto ja Kuntien eläkevakuutus, sekä Nordean Eläkekassa ja -säätiö ovat allekirjoittaneet PRI-periaatteet. Kuntien eläkevakuutus ja VR:n eläkesäätiö eivät vastanneet eettisyyskyselyyn. Niiden sijoituksia on silti tarkasteltu, koska ne ovat niin suuria työnantajia.

FinnWatch sai vastausten myötä lähinnä työeläkesijoittajien julkisia tilinpäätös- ja vuosikertomustietoja. Muita ei ainakaan haluttu sellaisinaan julkaistavaksi. Selvityksessä on tarkasteltu lähinnä eläkevakuuttajien suoria sijoituksia osakkeisiin. Sen lisäksi on kartoitettu sijoitus- ja pääomarahastoja, joiden sijaintimaaksi eläkevakuuttajat ovat ilmoittaneet jonkin veroparatiisiin⁴. Kaikkien eläkevakuuttajien tiedot eivät sisältäneet rahastojen kotimaata.

SIJOITUKSIA YDINASEISIIN, VEROPARATIISEIHIN JA ÖLJYYN

Tunnettuja veroparatiiseja ovat mm. Bermuda, Man-saari, Kanaalisaaret Jersey ja Guernsey, Neitsyt- ja Caymansaaret. Useilla eläkevakuuttajilla on varoja myös Luxemburgissa, joka on OECD:n veroparatiisien harmaalla listalla ja jota vastaan EU alkaa siksi käydä oikeutta⁵.

Ilmarisella on kaikkiaan 59 rahastosijoitusta rahastoihin, joiden kotipaikaksi se ilmoittaa veroparatiisiin. Eteralla on Luxemburgin 24 rahastosijoituksen lisäksi 47 rahastosijoitusta veroparatiiseissa. Tapiolalla ja Varmallakin niitä on, mutta vähemmän. Kirkon Keskusrahastolla on varoja Luxemburgissa. Kuntien eläkevakuutuksella on Luxemburgissa sveitsiläisessä USB (Lux) -rahastossa 11,9 miljoonaa. VR:llä on rahastosijoitus Guenseyn saarella ja kolme luxemburgilaista.

Ilmarinen on sijoittanut työeläkevaroja myös

⁴ http://www.taxjustice.net/cms/front_content.php?idcatart=2

⁵ <http://euobserver.com/9/28376>

kolmeen yritykseen, jotka ovat mm. Tukholman rauhantutkimuslaitoksen SIPRI:n, Norjan valtion eläkerahaston Eettisen neuvoston ja DanWatchin kriittisillä listoilla, koska yritykset ovat osallisina ydinaseiden valmistuksessa. Yritykset ovat eurooppalainen EADS, brittiläinen BAE Systems ja italialainen Finmeccanica.

Kansainvälinen oikeus ei nimenomaisesti kiellä ydinaseita, mutta Geneven sopimusten kansainvälisen humanitaarisen oikeuden säännöt pätevät niihin ainakin Kansainvälisen Punaisen Ristin komitean mukaan⁶. Sopimusten mukaan sotaa käyvien osapuolten on tehtävä aina ero taistelijoiden ja siviilien välille, vältettävä aiheuttamasta tarpeetonta kärsimystä ja tuhoamista ympäristöä. Ydinaseiden käyttäminen rikkoo aina näitä humanitaarisen oikeuden perusperiaatteita, minkä takia niiden käyttäminen on kiellettyä. Haagin Kansainvälinen tuomioistuin (International Court of Justice) on vahvistanut nämä ydinaseita koskevat periaatteet vuonna 1996.

Ilmarisen avoimuutta varjostaa se, että sillä on esimerkiksi verosalaisuuksia pitkään varjelleessa Luxemburgissa 34 rahastosijoitusta - yhteensä lähes 1,4 miljardin euron arvosta. Kaikkiaan sillä on Luxemburgissa ja kuudessa veroparatiisissa yhteensä noin 2,1 miljardin euron sijoitukset, Cayman- ja Neitsytsaarista ja Bermudasta Englannin kanaalin saariin Guernseyhyn ja Jerseyhyn.

Tapiolalla, Varmalla ja Eläke-Fennialla on salkuissaan myös Bermudan veroparatiisissa kotipaikkaansa pitävän⁷ norjalais-bermudalaisen offshore-öljynporausyhtiön Seadrillin osakkeita.

⁶ <http://www.icrc.org/web/eng/siteengo.nsf/html/5KRBDW> ja http://www.redcross.fi/pu-nainenristi/humanitaarinenoikeus/perustietoa/kysymyksia_ja_vastauksia/fi_FI/kysymys9/
⁷ <http://en.wikipedia.org/wiki/Seadrill>

Norwatch kertoi huhtikuussa, että Seadrill aikoo sopia toiminnan aloittamisesta toukokuussa Burman johdon kanssa. Sen jälkeen Norjan ulkoministeriö totesi Norwatchille, ettei Seadrillin eikä muidenkaan norjalaisyhtiöiden tule tukea Burman sotilasjunttaa.⁸ Seadrill on Norjan suurimpia pörssiyhtiöitä eikä ole ottanut ministeriön kantaa vakavasti.

Nordea ilmoitti, että se tekee vain rahastosijoituksia. Norjassa Nordean edustaja⁹ on todennut julkisuudessa, ettei se näe ongelmia esimerkiksi ydinasetuotannossa sijoituskohteena.¹⁰ Norjalainen Adresseavisen-lehti onkin löytänyt neljä rahastoa, joiden kautta Nordea sijoittaa ydinaseisiin. Norjalaisen Dagbladetin mukaan Nordea on ainoa Norjassa toimiva pankki, joka hyväksyy ydinaseet. Nordea on luopunut rypäleuseiden valmistukseen osallistuvien yhtiöiden osakkeista 2009.

Nordea luopui kevätkesästä 2005 omistuksesta norjalaisessa Pan Fish -kalayhtiössä sijoituksen saatua huomiota pohjoismaissa ja alkuperäiskansojen kalastajien parissa Brittiläisessä Kolumbiassa. Siellä sijaitti Pan Fishin tytäryhtiö, joka aiheutti toimeentulo-ongelmia kalastajille.¹¹

Kirkon pitkään jatkunut eettinen sijoitusajattelu näkyy taulukossa, mitä tulee suoriin sijoituksiin. Ilmiselviä epäeettisiä suoria sijoituskohteita kuten alkoholi tai tupakka ei sijoituksista ilmene. Vastaukset olivat perusteellisia ja tiedonanto

⁸ <http://www.norwatch.no/201004291423/burma/direkteinvesteringer/ud-ber-seadrill-holde-seg-vekk.html>

⁹ Viestintäjohtaja Rune Sjøhelle, Nordea Norja. Adresseavisen 10.2.2010.

¹⁰ Nordea lar kundene investere i atomvåpen. http://www.dagbladet.no/2010/02/10/nyheter/dnb_nor/innenriks/atomvåpen/nordea/10322483

¹¹ www.finnwatch.org, Sukellus syvyyksiin, Nordean yhteiskuntavastuu kohtasi pankkitoiminnan todellisuuden. FinnWatch, lokakuu 2004.

<i>Eläkevakuutusyhtiö, -rahasto tai -säätiö</i>	Tupakka- ja alkoholiteollisuus¹	Aseteollisuus²	
Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Etera	Olvi Oyj	Cargotec Oyj, Vaisala Oyj, Wärtsilä Oyj	
Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Ilmarinen (PRI)	Olvi Oyj; Swedish Match Ab; LVMH (Moët-Hennessy Louis Vuitton)	Cargotec Oyj, Componenta Oyj, Exel Composites Oyj, Vaisala Oyj, Wärtsilä Oyj, Rolls-Royce Group Plc ³ , Fiat S.p.A ³ , ThyssenKrupp AG ³	
Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Tapiola (PRI)	Heineken N.V.	Cargotec Oyj	
Keskinäinen työeläkevakuutusyhtiö Varma	Heineken N.V.	Cargotec Oyj, Componenta Oyj, Vaisala Oyj, Wärtsilä Oyj, Rolls-Royce Group Plc ³ , Fiat S.p.A ³ , ThyssenKrupp AG ³	
Keskinäinen vakuutusyhtiö Eläke-Fennia (PRI)	Carlsberg A/S; Unibet Group Plc	Sisu Axles Oy, Cargotec Oyj, Elektrobit Group Oyj, Wärtsilä Oyj	
Kirkon Keskusrahasto (PRI)		Exel Composites Oyj, Wärtsilä Oyj; rahastosijoitusten kautta Samsung, Mitsubishi	
Kuntien eläkevakuutus	Swedish Match AB, British American Tobacco Plc, Imperial Tobacco Group Plc, Davide Campari - Milano SpA, LVMH (Moët-Hennessy Louis Vuitton)	Fiat S.p.A, Samsung Electronics, ThyssenKrupp; rahastojen kautta Mitsubishi ³	
Valtion Eläkerahasto		Cargotec Oyj, Wärtsilä Oyj, ThyssenKrupp AG ³	
Nordean eläkekassa ja -säätiö (PRI)			
VR:n eläkesäätiö			
Yleisradion eläkesäätiö	Olvi Oyj	Cargotec Oyj, Vaisala Oyj, Wärtsilä Oyj	

¹ Tupakkayhtiöt ovat poissuljettujen listalla Norjan valtion eläkerahastossa (www.rejgeringen.no/en/dep/fin/Selected-topics/the-government-pension-fund/responsible-investments/companies-excluded/)

² Suomalaisen yritysten Exel Composites, Cargotec, Vaisala, Wärtsilä, Sisu Axles, Componenta ja Elektrobit osalta listaus perustuu SaferGlobe Finlandin tutkimuksiin.

³ Ulkomaiset ase-yritykset Fiat, Mitsubishi, Samsung, ThyssenKrupp ja RollsRoyce ovat Tukholman rauhantutkimuslaitos SIPRI:n TOP-100 Arms Industry -listalla

Miinoja, rypäleiseita, ydinaseita ⁴	Ympäristö, ihmisoikeudet	Veroparatiisit ⁶
		Rahastosijoituksia: Luxemburgissa 24 yhteensä 384,3 Me. Guernseyssä 10 yhteensä 25,4 Me arvosta. Jerseyssä 3 yhteensä 3,4 Me arvosta. Man-saarilla yksi 1,1 Me arvosta. Cayman-saarilla 27 yhteensä 54,4 Me arvosta. Neitsytsaarilla 3 yhteensä 4,6 Me. Bermudalla 3 yhteensä 7,4 Me.
EADS, BAE Systems Plc, Finmeccanica S.p.A	Rio Tinto Plc ⁵	Suoria sijoituksia: Luxemburgissa 2 yhteensä 12,0 Me. Rahastosijoituksia: Luxemburgissa 34 yhteensä 1 395,7 Me. Cayman-saarilla 31 yhteensä 367,4 Me. Jerseyssä 9 yhteensä 97,9 Me. Guernseyssä 8 yhteensä 93,8 Me. Neitsyt-saarilla 4 yhteensä 46,0 Me. Bermudalla 7 yhteensä 103,8 Me.
		Rahastosijoituksia: Luxemburgissa 7 yhteensä 165,6 Me. Jerseyssä 6 yhteensä 19,8 Me. Guernseyssä 4 yhteensä 10,4 Me.
		Suoria sijoituksia: Bermudalla yksi arvoltaan 5,5 Me. Caymansaarilla 2 yhteensä 19,0 Me. Rahastojen sijainti?
	rahastosijoitusten kautta Exxon, Chevron	Rahastojen sijainti?
	rahastosijoituksen kautta Rio Tinto ⁵	Rahastosijoituksia: Luxemburgissa yksi arvoltaan 13,3 Me. Kaikkia rahastosijoituksia ei kyetty selvittämään.
Singapore Technologies Engineering	Rio Tinto ⁵	Sveitsiläisen UBS:n rahastossa Luxemburgissa 11,9 milj.€.
	rahastosijoitusten kautta Exxon, Chevron	Rahastojen sijainti?
ydinaseita rahastosijoituksissa?		Vain rahastosijoituksia.
		Rahastosijoituksia: Guernseyssä yksi arvoltaan 4,7 Me. Luxemburgissa 3 yhteensä 29,6 Me.

⁴ BAE Systems, Finmeccanica ja EADS valmistavat ydinaseita, listaus per. Norjan eläkerahastoon ja DanWatchiin, myös SIPRI:n aseteollisuuslistalla. STE perustuu kahteen ensiksi mainittuun.

⁵ Rio Tinto perustuu Norjan eläkerahaston ja DanWatchin listoihin, ks. Teksti

⁶ Veroparatiisit-määritelmä perustuu kansainvälisen tutkijaverkoston Tax Justice Networkin listaan.

Useat seulat taulukon takana

FinnWatchin kotimaisten asealan yritysten kuvaus ja taulukointi perustuvat SaferGlobe Finlandin ja mm. Tukholman rauhantutkimuslaitos SIPRI:n tietoihin. Alkoholiyhtiöt eivät ole kansainvälisillä mustilla listoilla, mutta niitä, tupakkaa, pornoa, uhkapeleja ja aseita ei yleisesti pidetä eettisinä tai vastuullisina sijoituskohteina.

Arvioidessaan sijoitustoimintansa eläkevakuuttajat käyttävät sekä itsearviointia että ulkopuolisia asiantuntijoita. Esimerkiksi ruotsalaiset GES Investments Services ja Ethix SRI Advisors, englantilainen EIRIS, ranskalainen Ethifinance ja saksalainen OEKOM ovat yritysten vastuuanalyysiin erikoistuneita konsulttiyhtiöitä. Ne auttavat asiakkaitaan kehittämään vastuullisen sijoittamisen toimintaohjelmiaan ja seuloamaan sijoituskohteita. Lisäksi löytyy lukuisia sijoitusyhtiöitä, jotka ovat keskittyneet vastuulliseen/eettiseen sijoittamiseen.

FinnWatchin tanskalaisella kollegalla DanWatchilla on musta lista yrityksistä. Se perustuu kolmen institutionaalisen sijoittajan, Norjan valtion eläkerahaston, PenSamin (Danish Pension Fund) ja norjalaisen kunnallisen KLP:n (Norges Kommunal Landspensjonskasse), listauksiin poissuljettavista yrityksistä. Norjan valtion eläkerahasto käyttää yritysten seulontaan EIRISiä sekä omaa Eettistä neuvostoaan. EIRISiä käyttää myös PenSam. KLP käyttää puolestaan GESiä poissuljettavien yritysten määrittämiseen.

DanWatchin mustalle listalle päätyvät ne yritykset, jotka esiintyvät vähintään kahdella kolmesta listasta. Listoilla olevat yritykset ovat syyllistyneet vakaviin ihmisoikeuksien rikkomuksiin, vakaviin ympäristörikoksiin tai YK:n asettamien sanktioiden ja asevientikieltojen rikkomiseen. Lisäksi siellä on yrityksiä, jotka osallistuvat maamiinon, rypäle-aseiden ja/tai ydinaseiden tuotantoon tai valmistavat niitä itse.

I http://www.danwatch.dk/index.php?option=com_content&view=article&id=234%3Adanwatches-sort-liste&catid=20%3Astationaere-sider&lang=en

runsainta, mutta ei täysin avointa. Keskusrahaston salkun tarkastelun mukaan sillä sijoituksia esimerkiksi rahastoihin, jotka omistavat maailman suurinta ympäristötuhoista arvosteltua kaivosyhtiötä Rio Tintoa samoin kuin SIPRI:n Top 100 -asevalmistajalistalla olevia Mitsubishiä ja Samsungia. Rio Tinto on kahden listan kautta myös DanWatchin listalla. Yhden Kirkon Keskusrahaston käyttämän rahaston yleisessä portfoliossa oli ainakin vielä jokin aika sitten sijoituksia sekä rypälepommeihin että ydinaseisiin.

Valtion Eläkerahasto ja Eläke-Fennia omistavat erään T. Rowe -rahaston kautta Exxon- ja Chevron-öljy-yhtiöitä, jotka myös ovat DanWatchin mustalla listalla.

DanWatchin lista perustuu kolmen institutionaalisen sijoittajan listoihin, joilla taas on seulojansa. (Ks. Laatikko). Listojen laatijoita ei juuri ole, yksi niistä on Norjan valtion 353,5 miljardin euron eläkerahasto. Nyt tutkijat ovat puuttuneet siihen liian eettisenä, mikä tapahtuu sijoitustehokkuuden kustannuksella. Norjan valtiovarainministeriö on luvannut tarkastella sijoituksia vastedes "laaja-alaisemmin ja tasapainoisemmin".¹²

VIRKAMIESELÄKKEITÄ MYÖS ALKOHOLISSA JA TUPAKASSA

Alkoholin ja tupakan aiheuttamat kansansairaudet ovat huomattava kuluerä kuntien ja valtion sosiaali- ja terveysmenoissa. Kuntien eläkevakuutuksen sijoitussalkussa on kumminkin kolmea tupakkayhtiötä; Swedish Matchia, British American Tobaccoa ja Imperial Tobaccoa yhteensä 56,3 miljoonan euron edestä.

Kuntien eläkevakuutus omistaa lisäksi alkoholiyhtiö Davide Campari-Milanoa ja samppanjaa, konjakkia ja luksuslaukkuja tuottavaa LVMH:ta eli Moët-Hennessy Louis Vuittonia.

12 http://www.responsible-investor.com/home/article/norway_responds_to_global_fund/

Kuntien eläkevakuutus on myös sijoittanut maamiinoja valmistavaan Singapore Technologies Engineering -yhtiöön ja asealan Thyssenkruppiin ja epäsuorasti rahastoon, joka omistaa saman alan Mitsubishiiä.

Kaivosjätti BHP Billiton löytyy myös kuntavirkamiesten eläkesalkusta. Sen kytköksiä korrup-tioon alettiin tutkia sen jälkeen, kun eräs niin ikään sen sijoituskohteisiin kuuluvan Rio Tinton johtaja sai lahjustuomion Kiinassa.¹³ Rio Tinto löytyy DanWatchin mustalta listalta.

Valtion Eläkerahastonkin varoja on asevalmistaja Thyssenkruppissa. Se omistaa myös kolmea öljy-yhtiötä; Repsolia, Totalia ja Shelliä.

Jalkaväkimiinojen ja rypäleasideen käyttö, varastointi, siirto ja tuotanto sekä siihen osallistuminen ovat kiellettyjä erillisillä Ottawan ja Oslon sopimuksilla. Näitäkin aseita tuottavia yrityksiä löytyy suomalaisten eläkevakuuttajien sijoituksista, vaikka tuloksemme ovat vain suuntaa-antavia.

KÄVELYSAUVAVALMISTAJA VOI TEHDÄ MYÖS ASEITA

Suomessa on noin 100 aseiteollisuuden yritystä, joista monet toimivat siviili- ja sotilasmarkkinoilla. Tässä selvityksessä esille nousivat niistä Cargotec, Componenta, Elektrobit, Exel Composites, Sisu Axles, Vaisala ja Wärtsilä, joiden lähempi tarkastelu on mielestämme tarpeen. Seitsemän eläkevakuuttajan sijoituksista löytyy Cargotecia, Componentaa kahden, Elektrobittiä yhden, Exel Compositesia kahdelta, Sisu Axlesia Eläke-Fennialta ja Vaisalaa neljältä, Wärtsilää seitsemältä. (Ks. taulukko s. 6–7)

Yritykset eivät yleensä ilmoita aseiden ja puolustustarvikkeiden osuutta tuotannostaan

¹³ BHP drops on anti-corruption probe and falling production. <http://www.guardian.co.uk/business/marketforceslive/2010/apr/21/bhpbilliton-rio-tinto>

verrattuna kokonaisliikevaihtoon. Joskus sijoittamista aseiteollisuuden yritykseen on perusteltu sillä, että yrityksen tuotanto olisi etupäässä siviilikäyttöön.

Nykyaikaisissa sodissa "voiton vie se, joka hallitsee elektronisen sodankäynnin ja pystyy lamauttamaan vastustajan tutka-, ase- ja johtamisjärjestelmät"¹⁴. Sodankäynti on teknistynyt, ja keskeisiä armeijoiden käyttämiä aseita ovat niin tietokoneohjelmat kuin elektroniset komponentit ohjuksissa. Perinteinen jako siviili- ja sotilastuotteisiin on vaikeutunut, ja raja niiden välillä on kaventunut.

Componenta valmistaa kranaattien kuoria ja metalliosia sotilasarjoneuvoihin¹⁵. Yrityksellä on tuotantoa myös Turkissa. Componenta on suomalaisen aseiteollisuuden yhteenliittymän Puolustus- ja ilmailuteollisuus ry:n (PIA) jäsenjärjestö.

Elektrobit valmistaa tuotteita siviilimarkkinoille, mutta niitä käytetään myös sotilastoiminnassa. Tältä osin se ei täytä aseiteollisuuden määritelmää, mutta sillä on tuotekehitystä ja testausta yhdessä puolustusvoimien kanssa¹⁶. Yritys osallistuu Suomesta pääyrittäjänsä Euroopan puolustusviraston (EDA) ohjelmistoradioprojektiin (ESSOR/OCCAR). Suomen puolustusministeriö on varannut hankkeeseen noin 10 miljoonaa euroa¹⁷. Kuten Componenta, Elektrobitkin kuuluu suomalaisen aseiteollisuuden yhteenliittymään eli Puolustus- ja ilmailuteollisuus ry:hyn (PIA). Eläke-Fennian varoja löytyy Elektrobitista.

Exel Oyj, Exel Composites, tunnetaan parhai-

¹⁴ Tekniikka ja Talous -lehti (26.5.2004) Liikkuvasta tietoliikenneverkosta vientituote.

¹⁵ http://www.mil.fi/ruotuvaki/nettipdf/2009/Ruotu_13_09.pdf

¹⁶ http://www.elektrobit.com/index.php?id=2174&locate=http%3A%2F%2Fwww.huginonline.com%2FE%2F120213%2FPR%2F201005%2F1416528_4.html

¹⁷ <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2008/20080039>

ten sählymailloista, hiihto- ja kävelysauvoista. Yritys kertoo internet-sivuillaan kehittäneensä ja valmistaneensa pitkään myös puolustustarvikkeita¹⁸. Yritys myi urheiluvälinetuotantonsa vuonna 2009, muutti nimensä Exel Compositeksi ja keskittyy nykyään vain teollisuustuotteisiin. Se tekee puolustusteollisuustuotteita kuten putkiraivaimia, ruudin pakkausputkia, viesti- ja johtamisjärjestelmissä tarvittavia teleskooppimastoja, tukipylväitä esimerkiksi tykistön naamioimisessa käytettäville naamioverkoille sekä miinanraivauksessa käytettäviä miinatutkaimia. Yrityksen päätuote on hiilikuitu. Siitä valmistettavalla komposiittimateriaalilla on lukuisia sovellutuksia. Yrityksen vuoden 2005 tilinpäätöskertomuksen mukaan sen komposiittimateriaalin merkittävin asiakas oli Yhdysvaltain armeija. Yritys ei halua kertoa, kuinka paljon sen liikevaihdosta tulee puolustustarviketeollisuudesta. Tammikuussa 2010 sen australialainen tytäryritys liittyi ensimmäisten joukossa Australian armeijan puolustustarviketeknologian keskuksen Defence Material Technology Centreen¹⁹. Se on ollut Australiassa mukana ainakin vuodesta 2006 lähtien maan armeijan MRH-90-helikopterin kehityshankkeessa²⁰. Exel Composites on myös suomalaisen ase-teollisuuden yhteenliittymän Puolustus- ja ilmailuteollisuus ry:n (PIA) jäsenjärjestö.

Cargoteciin on sijoittanut kuusi tässä käsiteltyä eläkevakuutusyhtiötä ja yksi eläkesäätiö. Cargotec on Kone Oyj:stä vuonna 2005 irrotettu nostureihin ja lastinkäsittelyjärjestelmiin erikoistunut suomalainen pörssiyhtiö. Se valmistaa useiden maiden armeijoille niiden liikkuvuuden

parantamiseen keskeisesti liittyviä kuljetus- ja siirtolaitteita. Kalmar-tuotemerkillä se tekee kontinkuljetuslaitteita (Rough Terrain Container Handler) nimenomaan sotilaskäyttöön. Macgregor-tuotemerkillä se on tuotekehittänyt yhdessä Yhdysvaltain merivoimien kanssa panssarivaunujen siirtosillan laivoille (TAVTS)²¹.

Cargotec sai esimerkiksi vuonna 2008 yhteensä 350 miljoonan dollarin arvoisen ja vuonna 2010 noin 110 miljoonan dollarin arvoisen kaupan Yhdysvaltain puolustusministeriön alaiselta TACOM:ilta (Tank-Automotive Armament Command).²² Suomen Maavoimien Materiaalilaitos myöntää Naton laatuvaatimukset täyttävälle tuotteille NATO-koodin, jota yritys voi hyödyntää markkinoinnissaan. Cargotec Finland Oy oli 2009 yksi tämän Nimikkeistökeskuksen kolmesta suurimmasta suomalaisesta yhteistyökumppanista²³. Yritys on suomalaisen ase-teollisuuden yhteenliittymän Puolustus- ja ilmailuteollisuus ry:n (PIA) jäsenjärjestö

Sisu Axles valmistaa akseleita kuorma-autoihin ja sotilasajoneuvoihin²⁴. Eläke-Fennia on sijoittanut Sisu Axlesiin.

Vaisalaan on sijoittanut kolme eläkevakuuttajaa ja Ylen eläkesäätiö (ks. taulukko). Vaisala on sään havainto- ja mittauslaitteisiin erikoistunut suomalainen pörssiyhtiö. Se valmistaa sotilaskäyttöön kuutta erilaista tuoteryhmää²⁵. Yksi niistä on esimerkiksi tykistölle suunniteltu mittauslaitteisto, jonka avulla voidaan laskea

18 <http://www.exelcomposites.com/English/Products/ExelProducts/DefenceProducts/tabid/7725/language/en-US/Default.aspx>

19 <http://dmtc.com.au/>

[dmtc%E2%80%99s-first-associate-member-signs-up/](http://dmtc.com.au/dmtc%E2%80%99s-first-associate-member-signs-up/)

20 http://www.crc-accs.com.au/files/Downloads/Newsletters/CRC_Newsletter_2006_12.pdf

21 <http://www.macgregor-group.com/?id=12613>

22 <http://www.cargotec.com/cms/cargocms20.nsf/Documents/AFC861C100965E6DC22576F60036ABA6?OpenDocument&lang=1>

23 http://tietokannat.mil.fi/ncbfin/news.php?action=show_article&article_id=20&language=fi-Fl&page_id=2

24 <http://www.sisuaaxles.com/>

25 <http://www.vaisala.com/weather/applications/defense.html>

tuulen, lämpötilan ja ilmankosteuden vaikutus. Näiden avulla lasketaan tarkka rata, jotta ammus osuu suoraan kohteeseen. Yritys toimittaa myös laitteistoja miehittämättömiin lentokoneisiin, ja mukana kuljetettava säähavaintoasema TacMet on käytössä useilla armeijoilla. On hyvin todennäköistä, että Vaisalan toimittamia laitteistoja on Yhdysvaltain joukkojen käytössä Irakissa sekä Afganistanissa ja Pakistanissa muun muassa miehittämättömillä lentokoneilla tehdyissä iskuissa²⁶. Vaisala on suomalaisen aseteollisuuden kärkiyrityksiä ja Puolustus- ja ilmailuteollisuus ry:n jäsenjärjestö.

Wärtsilä rakentaa Merivoimat (Navy) -divisionan alla sotilaskäyttöön suunniteltuja laivojen osia²⁷. Yritys on Puolustus- ja ilmailuteollisuus ry:n (PIA) jäsenjärjestö. Wärtsilään ovat sijoittaneet viisi eläkevakuutusyhtiötä ja Yle.

SALKUISSA MUITAKIN KRIITTISIÄ SIOJITUSKOHTEITA

Eläkesijoittajien salkuista löytyy runsaasti muitakin yrityksiä, joiden toiminta on ollut otsikoissa ja arvostelun kohteena Suomessa, maailmalla tai molemmissa. Osa niistä on DanWatchin mustalla listalla.

Sijoitusten tarkastelu on nostanut esiin mm. omistuksia useissa öljy-yhtiöissä. Niin Valtion Eläkerahasto kuin Kuntien eläkevakuutuskin omistavat Meksikonlahtea kovaa vauhtia öljyvää BP:tä, josta Nordea juuri ilmoitti luopuvansa. Repsol taas on aikaansaanut sademetsätuhoja ja maakiistoja Perussa. Norjan Eettisen neuvos-

ton arvioima²⁸ muttei poissulkema Total taas on Burman diktatuurinkeskeisiä tukijoita, mikä ei ole pidätelty Kuntien eläkevakuutusta eikä Valtion Eläkerahastoa omistamasta sitä, eikä myöskään Ilmarista, Varmaa tai Eläke-Fenniaa.

Kuntien eläkevakuutus omistaa Indonesiaan palmuöljyn tuotantoaan laajentavaa malesialaista IOI-yhtiötä. AidEnvironmentin tekemän selvityksen mukaan yhtiö syyllistyy viherpesuun ja aloitti maanraivauksen ja öljypalmujen istutukset Länsi-Kalimantanilla jo ennen ympäristövaikutusten arvioinnin valmistumista.²⁹

Kaivosyhtiö Rio Tinto omistaa 40 prosenttia Länsi-Papualla toimivasta FreeportMcMoranin kulta- ja kuparikaivoksesta. Kaivoksen toimintaa on arvosteltu laajoista ympäristötuhoista ja epäeettisistä maksuista Indonesian hallitukselle.³⁰ Yritys on suljettu pois norjalaisesta eläkerahastosta. Myös Finmeccanica ja Lihir Gold on suljettu rahastosta. Lihir Gold pilaa ympäristöä Papuan-Uuden-Guinean sademetsissä. Finmeccanica on DanWatchin mustalla listalla.

Ilmarisen sijoituskohteet CRH, Veolia ja Unilever toimivat miehitetyn Palestiinan alueella.

Kirkon Keskusrahastolla on sijoituksia brittipankki BlackRockin rahastoissa. BlackRock on sijoittanut toista miljoonaa euroa esimerkiksi Raytheoniin, joka on yhdysvaltalainen sotateol-

²⁶ <http://permanent.access.gpo.gov/lps35646/oifo3.pdf>

²⁷ <http://www.wartsila.com/en/solutions,generalcontent,96C8A521-F6D3-4649-BF47-581ABD958A1C,42CBE6E4-73E0-4565-8E58-047DBE3784FD,..htm>

²⁸ http://www.regjeringen.no/en/sub/styret-rad-utvalg/ethics_council/Recommendations/Recommendations/Recommendation-of-14-November-2005.html?id=425314

²⁹ Too Green to be True. Friends of the Europe ja Milieudefensie. March 2010. http://www.foeeurope.org/publications/2010/Too_Green_to_be_True0310.pdf

³⁰ AP-fonder försöker påverka kritiserat gruvbolag. SwedWatch 2009.06.09 <http://www.swedwatch.org/sv/rapporter/ap-fonder-forsoker-paverka-kritiserat-gruvbolag>

lisuuden yritys.³¹ Raytheon löytyy DanWatchin mustalta listalta. BlackRock oli israelilaisen sijoitusyhtiön, Africa-Israel Investmentsin toiseksi suurin osakkeenomistaja. Sitten Norwatch toi esille, että yhtiö vastasi Ma'aleh Adumimin siirtokunnan rakentamisesta Palestiinan miehitetyle alueelle, mikä on vastoin kansainvälistä oikeutta. Norwatch kertoi 2009, miten norjalaiset sijoittajat käyttivät BlackRock Emerging Europe -rahastoa Storebrand-yhtiön, Skandiabankenin ja norjalais-tanskalaisen Danica Pensjonin kautta.³² Varma, Ilmarinen, Eläke-Tapiola, Kuntien eläkevakuutus ja Valtion Eläkerahasto omistavat myös Siemensä. Se on pilannut mainettaan systemaattisella korruptiolla. Yritys on sen vuoksi Norjan Eettisen neuvoston tarkkailulistalla. Eläke-Fennialla on myös hyvin suuri riskirahasto (hedgerahasto).

OIKEUS- JA YMPÄRISTÖONGELMIA, LAHJUKSIA

Eläkevaroja on sijoitettu myös sellaisiin yrityksiin, joista Suomessa ja ulkomailla on puhuttu jopa vuosikymmeniä kuten Nestléstä. Niiden toiminnalla on ollut otsikoihin nousseita kielteisiä vaikutuksia ihmisoikeuksiin, ammatillisiin oikeuksiin, ympäristöön tai sosiaaliseen kehitykseen mm. kehitysmaissa.

Tällaisia yrityksiä ovat esimerkiksi Nestlé, Nokia, Nokia-Siemens Networks, Stora Enso, Wärtsilä, Neste Oil, Fortum, Sony Ericsson, Shell, Veolia Environment.

Kaikki selvityksen eläkesijoittajat omistavat Nokias. Niin kansainvälinen ay-liike, Suomen Ammattiliittojen Solidaarisuuskeskus kuin kansainväliset tutkimuslaitokset kuten SOMO Hol-

lannissa ja monet muut ovat tutkineet Nokian ja sen alihankkijoiden työoloja vuosia. Se on ollut yhtenä kansainvälisen makeITfair-projektin kohdeyrityksenä jo kolmen vuoden ajan. CEREAL-järjestö kertoo raportissaan³³ 2009 siitä, miten Nokian oman tehtaan työntekijät erotettiin ja palkattiin takaisin vuokratyöntekijöinä Meksikossa.

FinnWatch on kertonut itäkongolaisesta tinasta Nokiankin kännyköiden tinajuotteissa. Nokia pyrki ensin kieltämään tämän. Elokuvaohjaaja Arto Halonen nosti esiin Nokia-Siemens Networksin laitekaupat Turkmenistanin diktaatturille, myöhemmin nousivat esiin kaupat Iranissa. Kesäkuun 2. päivänä 2010 Nokia-Siemens Networks lopulta myönsi europarlamentin ihmisoikeudet ja uusi tietotekniikka -kuulemisessa myyneensä matkapuhelinkuunteluun tarkoitettuja laitteita kahdelle iranilaiselle matkapuhelinoperaattorille.³⁴ Laittein jäljitettiin hallituksen vastaisia mielenosoittajia. Iranin hallituksen iskuissa kuoli 36.

Stora Ensoa omistavat Varma ja Eläke-Fennia. Stora Enso on tunnetusti kiistoissa paikallisväestön kanssa sen maanhankintapolitiikan ja eukalyptusplantaasien aiheuttamista maakysymyksistä ja paikallisväestön ruokaturvasta sekä Brasiliassa että Kiinassa. Stora Enson vaalirahoitusta brasilialaispolitiikkaan tutkitaan. Se käyttää bulvaaniyhtiötä Brasilian etelärajan pinnassa hankkiakseen lisämaata eukalyptusplantaaseilleen, kun ei voi sitä itse tehdä.³⁵

33 Labour rights in a time of crisis. Third report on working conditions in the Mexican electronics industry. Centre for Reflection and Action on Labour Issues (CEREAL), November 2009.

34 EU company admits blame for sale of phone-snooping gadgets to Iran. 03.06.2010, <http://euobserver.com/9/30197>

35 Ks. esim. Stora Enso etelän eukalyptusmailla. www.finnwatch.org/Julkaisut

31 Putter norske sparepenger i klåsevåpen. Adressavisen 7.6.2010. <http://www.adressa.no/nyheter/ekonomi/article1442414.ece>

32 <http://www.norwatch.no/200908201324/english/fund/blackrock-divests-from-the-west-bank.html>

Ruotsalaisen Ethixin neuvoissa sijoittajille ei suoraan näy, että Wärtsilä on ollut esillä mm. lahjuskandaalista Ruotsissa. Miljoonalahjuksen vastaanottamisen tunnustanut ruotsalainen johtaja teki sen perään itsemurhan sellissään kuulustelujen keskelle sattuneena viikonloppuna.³⁶ Wärtsilän lahjustapaus Keniassa on ollut otsikoissa viime vuoden lopulta saakka. Keväällä 2010 syyttäjä vaati Wärtsilän entiselle johtajalle vankeutta 3,4 miljoonan euron lahjuksen antamisesta virkamiehelle kenialaisessa voimalaitoshankkeessa.³⁷ FinnWatch on aiemmin ker-tonut toisesta epäilyttävästä laitoshankkeesta Tansaniassa.

Vastuullisuusperiaatteisiin kuuluvat sijoittajadialogi ja vaikuttaminen. Prosesseina niistä ei löydy vuosikertomuksista tietoa, ja aika vähän eläkesijoittajat niistä kertoivat kyselyyn vastatessaankaan.

Olisikin kiinnostavaa kuulla, miten kauan ja miten tuloksekkaasti näiden ja muiden otsikoihin ongelmallisina nousseiden yritysten kanssa on käyty vaikuttamisprosessia ja dialogia, mil-laista se on ollut ja miten vaikuttanut.

VASTUULLISUUS JA TUOTTO VS. EETTISYYS JA ARVOT

FinnWatchin ja SaferGloben kyselyssä eläkevaakuutusyhtiöille esitettiin muutama tiivis kysymys aloittaen siitä, mitä eettinen sijoittaminen niille merkitsee. Tavallaan vastaukset voitaisiin jakaa kolmeen kategoriaan: Eettisyys kokonaisvaltaisen pyrkimyksenä (YLEn eläkesäätiö); eettinen sijoittaminen osana vastuullista sijoittamista suoraan (Varma) tai eettisten ja normiperus-

³⁶ Ks. esim. www.finnwatch.org/uutiset 16.9.2003

³⁷ <http://www.hs.fi/talous/artikkeli/Syytt%C3%A4j%C3%A4+vaa-tii+W%C3%A4rtsil%C3%A4n+ex-johtajalle+ehdollis-ta+vankeutta+/1135250231152>

taisten kriteerien kautta (Eläke-Fennia), ja ta-loudellista vastuullisuutta eli tuottoa korostava vastuullisuus, jossa etiikkaa ja arvoja pidetään sijoitusten ja tuoton esteinä (Ilmarinen, Kirkon Keskusrahasto).

Eteralla ja Ilmarisella ei ole säännöstöä, joka sulkisi jonkin toimialan pois. Ilmarisen mukaan tilanne muuttuisi, jos Suomi ratifioisi jonkin toimialan kieltävän kansainvälisen sopimuksen. Eläke-Tapiola sijoittaa tuotto-/riskiperustein ja ESG arvoidaan osana päätöksiä, jolloin arvioidaan myös vastuullisuuden eri osa-alueet (ESG).

Varman mielestä "eettisyyden arviointi on haastavaa, koska ominaisuuksien mitattavuus on vaikeaa ja rajanveto hankalaa". Yritysten globaali toiminta luo ongelmia, koska yhtiöt toimivat eri maiden lakien mukaan ja ne voivat olla keskenään ristiriidassa, yhteiskuntavastuun normien tai eri arvomaailmojen kanssa.

Osa eläkevakuuttajista on jättänyt yrityksiä pois, osa pudottanut niitä ongelmien ilmaantua. Harva vastaaja nimesi yritykset, joita se on pudottanut. Yleisesti ne liittyivät edellä mainittuihin toimialoihin tai normistoihin.

Eettisen sijoittamisen ohjeita ei ole sinällään kyselyyn vastaajalla. Vastuullisen sijoittamisen ohjeisto perustuu omistajapolitiikkaan ja -ohjaukseen tai sijoituspolitiikkaan. Kaikilla asiakirja ei ole julkinen, vaikka PRI avoimuutta korostaakin.

Osa eläkevakuuttajista valvoo ohjeidensa tai periaatteidensa noudattamista itse, osa ulkopuolisen tahon kanssa. Osa hankkii myös sijoitusanalyysit ulkopuolisilta.

TELA TUNNISTAA VALVONNAN RAJOITUKSET

Työeläkevakuuttajilla on keskusjärjestö, TELA. Sen vastuullisen sijoittamisen periaatteet sisältävät YK:n PRI-periaatteet ja ESG:n. Tuottojen saamiseksi ja sijoitusriskien vähentämiseksi on

<i>Eläkevakuutusyhtiö, -rahasto tai -säätiö</i>	Mitä eettinen sijoittaminen tarkoittaa organisaatiossanne?
Försäkringsaktiebolaget Pensions-Andania	Ei vastannut
Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Etera	Eläkkeenmaksun turvaamista ja varainhoitoa lainmukaisesti, eettisesti ja hyvää hallintotapaa noudattaen.
Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Ilmarinen (PRI)	Ei käytä termiä, koska eettisessä sijoittamisessa kohdevalintoja määrittävät sijoittajan omat eettiset arvot enemmän kuin odotettavissa oleva taloudellinen tuotto. (Omistajapolitiikka määrittää vastuullisen sijoittamisen periaatteet.)
Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Tapiola (PRI)	Eläke-Tapiolassa sijoituspäätökset tehdään tuotto-/riskiperspektiivistä ja vastuullisuuden eri osa-alueiden (ESG) arvioiminen on osana tätä prosessia
Keskinäinen työeläkevakuutusyhtiö Varma	Osa vastuullista sijoittamista, jonka painopiste kuitenkin omistajaohjauksessa kuten hallitusten kokoonpanoissa ja palkitsemisjärjestelmissä.
Keskinäinen vakuutusyhtiö Eläke-Fennia (PRI)	Osa vastuullista sijoittamista, jonka periaatteet sisältävät eettisiä ja normiperustaisia kriteereitä. Sijoitustoiminnassa huomioidaan mm. ympäristönsuojelun edistäminen, vastuullinen henkilöstöpolitiikka, tasa-arvo rotujen, uskontojen, sukupuolten ja yhteiskunnallisen alkuperän välillä sekä ihmisoikeuksien kunnioitus.
Pensionsförsäkringsaktiebolaget Veritas	Ei vastannut
Maatalousyrittäjien eläkelaitos, Mela	Ei vastannut
Merimieseläkekassa	Ei vastannut
Kirkon Keskusrahasto (PRI)	Eettisen sijoittamisen sijaan puhuu vastuullisesta sijoittamisesta, koska eettisessä sijoittamisessa kohdevalintaa määrittävät sijoittajan omat arvot enemmän kuin odotettavissa oleva tuotto.
Kuntien Eläkevakuutus (PRI)	Ei vastannut

työeläkevarojen sijoittajalla velvollisuus hajauttaa sijoituksia. Nykyisin jo valtaosa sijoituksista kohdistuu Suomeen ulkopuolelle. Uusia osakesijoituksia on tehty erityisesti euroalueen ulkopuolelle ja merkittävästi myös kehittyville markkinoille.³⁸

TELAn muistiossa myönnetään, että hajautusvaatimus ja sijoittaminen Euroopan ulkopuolel-

le tuovat uusia haasteita samoin kuin tuotto-odotusten vaatimusten perässä sijoittaminen hedge- eli riskirahastoihin.

Vastuullisuus voi TELAn mukaan parantaa sijoitustuottoja pitkällä tähtäimellä, eikä alentamisesta ole näyttöä. Työeläkevarojen sijoittajalla on velvollisuus hajauttaa sijoituksia riskien välttämiseksi. Välillisten sijoitusten lisääntyminen (hedge-rahastot) tekee vastuullisuudesta haasteellisempaa läpinäkyvyyden ja vaikutus-

³⁸ Työeläkevakuuttajien yhteiskuntavastuullisen sijoittamisen periaatteet, Muistio 13.02.08, www.tela.fi

Valtion Eläkerahasto	Tuotto-odotus ensisijainen, mutta kahdesta tasaveroisesta sijoituskohteesta valitaan se, joka mahdollisesti kuuluu kestävän kehityksen indeksiin.
Apteekkien Eläkekassa	Ei vastannut
Eläkekassa Verso	Ei vastannut
Keskon Eläkekassa	Ei vastannut
Liikennepalvelualojen Eläkekassa Viabek	Ei vastannut
Nordean (SYP) Eläkekassa (PRI)	Sijoitustoimintaa hoidetaan Nordean rahastoyhtiön hallinnoimien rahastojen kautta. Nordea ottaa huomioon yhteiskunnalliset sekä hyvään hallintotapaan ja ympäristöön liittyvät näkökohdat rahastoissa.
OP-Eläkekassa (PRI)	Ei vastannut
Valion Eläkekassa	Ei vastannut
Yrittäjien Eläkekassa Oma	Ei vastannut
Kemiran Eläkesäätiö	Ilmoitti, että eläkeasiat hoidetaan Varman kautta.
Neste Oil Eläkesäätiö	Ei vastannut
Rautaruukin Eläkesäätiö	Ei vastannut
Soneran Eläkesäätiö	Ei vastannut
Tamrock Oy:n Eläkesäätiö	Ei vastannut
VR Eläkesäätiö	Ei vastannut
Yleisradion eläkesäätiö	Etiikka on kaikessa toiminnassa esiintyvä moraalikoodisto, elämänsen. Kaikessa toiminnassa pyrimme noudattamaan eettisesti korkeatasoisia periaatteita ja sijoitustoiminta on osa tätä kokonaisuutta.
Finnairin Eläkesäätiö	Ei vastannut
Fortumin Eläkesäätiö	Ei vastannut
Nordean (KOP) eläkesäätiö (PRI)	Nordean rahastoyhtiön kautta
Wihuri Oy:n Toimihenkilöiden Eläkesäätiö	Ilmoitti, että sijoitukset siirretty eläkeyhtiöiden hoitoon.

mahdollisuuksien puutteen takia.³⁹ Vaikuttamis- mahdollisuuksien katsotaan supistuvan, mitä kauemmaksi suorasta sijoittamisesta mennään. TELA korostaakin sijoituskohteiden samoin kuin sijoittajan läpinäkyvyyttä.

³⁹ <http://tela.fi/data/userpdf/130208TyoelakevakuuttajienVastuullisenSijoittamisenPeriaatteet.pdf>

PRI – KUUSI PERIAATETTA; GLOBAL COMPACT – KYMMENEN

Selvityksessä tarkastelluista eläkesijoittajista Ilmarinen, Tapiola, Eläke-Fennia, Kirkon Keskusrahasto ja Nordean rahastoyhtiö ovat sitoutuneet YK:n vastuullisen sijoittamisen PRI-periaatteisiin. Ne koskevat sosiaalista vastuuta, ympäristövastuuta ja hyvää hallintotapa (ESG: environmental, social, governance). PRI-periaatteet allekirjoittaneet sijoittajat sitoutuvat:

- ottamaan ESG-näkökulman osaksi sijoitus-

<i>Eläkevakuutusyhtiö, -rahasto tai -säätiö</i>	Millaisia toimialoja tai yrityksiä ette pidä eettisinä sijoituskohteina?
Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Etera	Ei säännöstöä. Kohteina yrityksiä, joiden toiminta on yleisesti hyväksyttävällä ja kestäväällä pohjalla. Halu välttää kohteita, joissa koettaisiin olevan selkeitä eettisiä ongelmia.
Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Ilmarinen (PRI)	Ei ole automaattisesti mitään sellaisia toimialoja tai yrityksiä. Eettistä ei ole piittaamattomuus ILO:n työelämää koskevien vaatimusten, YK:N Global Compactia ja OECD:n mky-ohjeita kohtaan.
Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Tapiola (PRI)	Poissuljettuja ovat olleet useimmiten tupakka, ase- ja uhkapeliteollisuus lainsäädännöllisen riskin vuoksi.
Keskinäinen työeläkevakuutusyhtiö Varma	Yritysten globaali toiminta luo omat ongelmansa eettisyyden arvioinnille: yhtiöt toimivat useiden eri maiden lakien mukaan, mutta nämä lait saattavat olla ristiriidassa keskenään, yhteiskuntavastuun normien tai eri arvomaailmojen kanssa.
Keskinäinen vakuutusyhtiö Eläke-Fennia (PRI)	-
Kirkon Keskusrahasto (PRI)	Rajanveto yrityksen tai sen tytäryhtiön toimimisessa kriittisellä toimialalla ei ole aina yksiselitteistä. Välttämisen kriteereinä toimivat erityiset toimialat kuten tupakka-, alkoholi-, pornografia-, uhkapeli- ja aseeteollisuus. Yrityksiä voidaan myös poistaa sijoitussalkusta kansainvälisten ympäristö-, työelämä- tai ihmisoikeusnormirikkomusten perusteella (normatiivinen arviointi).
Valtion Eläkerahasto	Välttää yrityksiä joiden liikevaihdosta huomattava osa koostuu alkoholi-, tupakka-, ase-, porno- tai uhkapeliteollisuudesta. Sama koskee maita ja yrityksiä, jotka eivät kunnioita ihmisoikeuksia ja ILO:n perusoikeuksia.
Nordean eläkekassa ja -säätiö (PRI)	Joukko rahastoja, joissa on poissuljettu kokonaisia sektoreita alkoholin, tupakan, pelaamisen, pornografian ja aseiden valmistuksen alueilta.
Yleisradion eläkesäätiö	Pitää joidenkin toimialojen kategorisointia moralismina, ei etiikkana.

analyysijään ja päätöksentekoaan

- toimimaan aktiivisena omistajana ja sisällyttämään ESG-näkökulman omistuskäytäntöihinsä
- edistämään sijoituskohteiden asianmukaista raportointia ESG-näkökulmasta
- edistämään vastuullisen sijoittamisen periaatteiden käyttöönottoa ja hyväksymistä rahoitusallalla
- tekemään yhteistyötä muiden kanssa edistääkseen periaatteiden tehokasta käyttöönottoa ja soveltamista
- raporttoimaan säännöllisesti omasta toiminnastaan ja edistymisestään periaatteiden käyttöönotossa.

nastaan ja edistymisestään periaatteiden käyttöönotossa.

Periaatteet laadittiin YK:n pääsihteerin kokouksen sijoittajaryhmän yhteistyöllä. Ryhmä muodostui 20 institutionaalisen sijoittajan edustajasta yhteensä 12 maasta. Prosessia koordinoivat YK:n ympäristöohjelman UNEPin rahoitusalan hanke FI (Finance Initiative) ja Global Compact. Periaatteet julkaistiin vuonna 2006. Yhteensä allekirjoittaneita osapuolia on yli 700.⁴⁰

<i>Eläkevakuutusyhtiö, -rahasto tai -säätiö</i>	Oletteko jättänyt joitakin yrityksiä pois portfolioistanne eettisistä syistä? Jos vastasitte kyllä, niin mitä yrityksiä, miksi ja milloin?
Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Etera	Ei.
Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Ilmarinen	Joitakin yrityksiä. Poistojen syitä ovat olleet mm. pakkotyö ja muut työelämän rikkomukset, ympäristötuhot sekä ihmisoikeusrikkomukset. Poisto tapahtuu jos vaikuttamisdialogi on epäonnistunut tai etukäteen on vahva arvio, ettei dialogi tule onnistumaan.
Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Tapiola	Ei ole poistettu. Etukäteen on todettu useammasta yhtiöstä riskejä liittyen ympäristöön tai yhteiskuntavastuuseen.
Keskinäinen työeläkevakuutusyhtiö Varma	Ei osakeomistuksia tupakkateollisuudessa. Muutama tapaus muilta toimialoilta, joissa myyty.
Keskinäinen vakuutusyhtiö Eläke-Fennia	On jätetty pois vastuullisuussyistä, mutta ei ole ryhdytty nimeämään näitä yrityksiä.
Kirkon Keskusrahasto	Olvi ollut perinteisesti poissuljettu, ja aikoinaan tupakkavalmistajana tunnettu Amer.
Valtion Eläkerahasto	Kyllä
Nordean eläkekassa ja -säätiö	Joukossa rahastoja on poissuljettu kokonaisia sektoreita alkoholin, tupakan, pelaamisen, pornografian ja aseiden valmistuksen alueilta. Rypälepommiin valmistukseen osallistuvat yritykset suljettiin rahastoista kesällä 2009.
Yleisradion eläkesäätiö	Kyllä. "Fortum, kun johdon ahneus ja alhainen moraali tuli julkiseen tietoisuuteen (tuloksen luominen sähkön hintaa korottamalla, miljoonaoptiot vastoin ohjeistusta pienelle kaveripiirille). Lemmikäisestä luovuttu jo silloin, kun kartellihuhuja liikkui. Eettisesti olennaisempaa on kuitenkin se, keiden kanssa toimii. Islantilaismisteisten tahojen kanssa ei ole toimittu lainkaan, koska alusta asti oli päivänselvää, että heidän toimensa perustuivat johonkin arveluttavaan."

PRI velvoittaa osapuolia raportoimaan toimistaan periaatteiden soveltamisen suhteen, muttei vaadi muuta.

UNPRI:n lisäksi FinnWatchin kyselyyn vastanneet yritykset ovat viitanneet Global Compactiin, ILO:n työelämää koskeviin ohjeisiin tai työelämän peruseriaatteet sisältäviin perussopimuksiin ja OECD:n ohjeisiin monikansallisille yrityksille sekä yritysten kiinnostuksesta ilmastokysymyksiä kohtaan kertovaan CDP:hen (Carbon Disclosure Project). Se on tietokanta, jota ylläpitää voittoa tuottamaton yhteisö.

Responsible Investor -lehti kertoi äskettäin,

että PRI erottaa piiristään viisi yritystä. Nämä ovat epäonnistuneet periaatteiden noudattamisen raportoinnissa. Lehden mukaan PRI suunnittelee myös raportointiprosessin tiukentamista ja julkistamista.⁴¹

PRI-periaatteisto on hyvin yleinen. Sitä käytetään jopa kumileimasimena toteamalla, että "olemme vastuullisia", kun olemme allekirjoittaneet YK:n PRI-periaatteet. Samaan tapaan rikko-

⁴¹ http://www.responsibleinvestor.com/home/article/unpri_names_five_ejected_signatories_and_starts_transparency_reporting_talk/

<i>Eläkevakuutusyhtiö, -rahasto tai -säätiö</i>	Onko organisaatiollanne kirjalliset ohjeet eettisestä sijoitustoiminnasta?
Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Etera	Mahdollisesti kehitteillä.
Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Ilmarinen	Sisältyvät omistajapolitiikan vastuullisuus-lukuun.
Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Tapiola	On olemassa omat kriteerit vastuullisuus-kooditukseen ja esimerkiksi ilmastonmuutosluokitukseen, joka on ollut viime vuosina vahvana painopisteenä sijoitustoiminnassa. Analyysi tehdään riippumattomasti itsenäisesti ja se on integroitu jokaiseen sijoituspäätökseen.
Keskinäinen työeläkevakuutusyhtiö Varma	Ei erillisiä, sisältyvät linjauksiin yritys vastuusta.
Keskinäinen vakuutusyhtiö Eläke-Fennia	Ei erillisiä eikä julkisena. Osana sijoitussuunnitelmaa kirjallinen kuvaus yhteiskuntavastuusta sijoituspäätöksissä. Ohjeet tarkoitus päivittää 2010.
Kirkon Keskusrahasto	Kyllä, noudatamme Kirkon vastuullisen sijoittamisen ohjeita sekä omistajapolitiikkaa.
Valtion Eläkerahasto	Ks. edelliset vastaukset ja vuosikertomus
Nordean eläkekassa ja -säätiö	Nordea-rahastoissa sovelletaan vastuullisen sijoittamisen periaatteita YK:n asettamien yhteiskunta- ja ympäristövastuuta sekä omistajaohjausta koskevien perusvaatimusten mukaisesti.
Yleisradion eläkesäätiö	Ei ole.

muksista kiinni jäänyt yritys tai muutamakin on yrittänyt kuitata havainnot sanomalla, etteivät ne voi koskea ao. yritystä, koska he kuuluvat YK:n Global Compactiin.

Global Compact -aloite sisältää arvoja ja 10 periaatetta, joiden pyrkimyksenä on edistää vastuullista yritystoimintaa ja ottaa yritykset mukaan globalisaation haasteiden ratkaisemiseen. Aloitteen allekirjoittaneet yritykset sitoutuvat kunnioittamaan ihmis- ja työelämän oikeuksia, estämään lapsityövoiman käytön, vastustamaan korruptiota ja sitoutumaan ympäristöystävälliseen yritystoimintaa. Varsinainen toiminta jää yrityksen omalla vastuulle.⁴²

⁴² <http://www.unglobalcompact.org/>

PRI-KONSULTTI AUTTAMAAN YK:N OMAA ELÄKERAHASTOA⁴³

YK:n eläkesäätiöllä on 36 miljardin euron eläke-rahasto UNJSPF. Sekin kuuluu PRI:hin. Se on nyt pulassa.

Rahasto on pyytänyt 200 000 dollaria voidakseen palkata konsultin auttamaan vastuullisen sijoittamisen ohjelman toteuttamisessa. Yleiskokous ei hyväksynyt talon oman asiaan vihkiytyneen työntekijän palkkaamista tehtävään. Rahaston mukaan konsultti kehittäisi ”vastuullista sijoituskieltä ja sen vaatimuksia”.

Rahasto oli ensin ajatellut ulkoistaa sijoitustoimintansa hoidon, mutta se päätös hylättiin.

⁴³ Lähde: UN pension fund seeks \$200k budget for external RI consultant. Responsible Investor, January 10th, 2010. <http://www.responsible-investor.com>

<i>Eläkevakuutusyhtiö, -rahasto tai -säätiö</i>	Miten valotte eettisyyden toteutumista?
Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Etera	-
Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Ilmarinen	Vastuullisen sijoittamisen asiantuntija valvoo omistajapolitiikan toteutumista. Ulkopuolinen taho tarkastaa arvopaperisalkut kaksi kertaa vuodessa.
Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Tapiola	-
Keskinäinen työeläkevakuutusyhtiö Varma	Ulkopuolinen taho tarkastaa osake- ja yrityslainasalkun puolivuositain. Tarkastuksissa selvitetään esiin tulleita sosiaalisia-, ympäristöön liittyviä ja taloudellisia ongelmia. Selvitysten perusteella päätetään, onko kyseisistä sijoituksista syytä luopua.
Keskinäinen vakuutusyhtiö Eläke-Fennia	Seuranta tapauskohtaista yhtiö- ja salkkutasolla tehdyissä sijoituksissa. Systemaattinen seuranta tulossa 2010.
Kirkon Keskusrahasto	Kysymme kaikilta yhteistyökumppaneilta miten ne toteuttavat vastuullista sijoittamista. Säännölliset keskustelut varainhoitajien kanssa. Ethixin seulonnan avulla valvomme sijoitussalkun sisältöä (keskustelu rahastonhoitajien kanssa) ja valitsemme vaikuttamistapauksia. Kerromme vastuulliseen sijoittamiseen liittyvistä toimistamme vuosittain julkaistavassa vastuullisen sijoittamisen toimintakertomuksessa.
Valtion Eläkerahasto	Sisäinen jatkuva seuranta.
Nordean eläkekassa ja -säätiö	Rahastojemme sijoitukset tarkistetaan kahdesti vuodessa käyttäen niin kutsuttua normiperusteista seurantamenetelmää. Tietyjen rahastojen salkunhoidossa rahastojen sijoituskohteiden valintaprosessissa on otettu käyttöön toimialakohtaiset seurantakriteerit. Seulontaa tekee ruotsalainen Ethix-yhtiö, ja vuoropuhelua käy puolestamme Lontoossa kotipaikkaansa pitävä Hermes.
Yleisradion eläkesäätiö	-

Niinpä 90 prosenttia eläkevaroista jäi rahaston vastuulle. Budjettikomitea hyväksyi vain viisi ehdotetuista 14 vakanssista rahastoon joulun alla, vaikka YK:n sisäinen raportti oli todennut sijoitusosaston koon ”epäterveen pieneksi ja potentiaalisesti vaaralliseksi”.

YK:n eläkerahasto aloitti vastuullisen sijoituspolitiikan ja toteutussuunnitelman laadinnan vuonna 2008. Ympäristö- sosiaali- ja hallintokriteerit on tarkoitus integroida rahaston sijoitusanalyysiin ja päätöksentekoon.

OECD:N JA ILO:N SUOSITUKSIA JA NORMEJA

OECD:n ohjeet monikansallisille yrityksillekin ovat kokoelma toimintasuosituksia. Niitä rikko- vasta yrityksestä voidaan tehdä valitus sen kotipaikan kansalliseen OECD-yhteyselimeen. Jos valitus hyväksytään käsittelyyn, yhteyselin voi neuvotella yrityksen kanssa tai antaa lausunnon. Menettely ja painoarvo vaihtelevat yhteyselimestä ja maasta riippuen, mutta viime vuosina ja tärkeimmissä tapauksissa valituksista on tullut

kansainvälisiä uutisia, joiden vaikutusta yrityksen maineelle ei voida sivuuttaa.

Yksi esimerkki EIAG:n suosituksesta on Englannin kirkon ilmoitus luopua arvostellun Vedanta Resourcesin osakkeista. Vedantaa on syytetty ihmisoikeusrikkomuksista ja ympäristötuhojen aiheuttamisesta Intian Orissassa. Vedantan katsotaan myös rikkoneen OECD:n ohjeita monikansallisille yrityksille, joten siitä on valitettu Britannian kansalliseen OECD-yhteyselimeen.⁴⁴

Työjärjestö ILO:n työelämän normit ja neljä eniten ratifioitua sopimuskokonaisuutta ovat oikeus järjestäytyä ja solmia kollektiivisia työehtosopimuksia, pakkotyön kieltö, lapsityön kieltö ja tasa-arvo pyrittäessä syrjinnän poistoon ammatinharjoittamisessa ja työmarkkinoilla. Julistuksessa työelämän perusoikeuksista todettiin

lisäksi, että ILO:n jäsenvaltioilla on velvollisuus noudattaa, edistää ja toteuttaa perusoikeusperiaatteita, vaikkei jäsen olisikaan ratifioinut sopimuksia.⁴⁵

•
YK:n vastuullisen sijoittamisen periaatteet ovat hyvin yleisluontoisia, ja suositukset ovat suosituksia. FinnWatchilla on useita esimerkkejä siitä, että ajan hengen mukainen vastuullisuus synnyttää paljon puhetta, mutta teot laahaavat jäljessä tai ovat ristiriidassa puheen lisäksi joskus yristen periaatteiden, kansainvälisten sopimusten tai lakien kanssa. FinnWatch ja SaferGlobe Finland eivät pyri väittämään, että suuri osa eläkesijoituksista olisi yleisesti ottaen epäeettisiä, mutta osa selvästi on. Eläkesijoittamisessa on tarkistamista, jotta puheet ja teot aidosti lähenevät.

⁴⁴ <http://oecdwatch.org/news-en/church-of-england-disinvests-from-vedanta-resources-plc/> ja

⁴⁵ www.sask.fi/kampanjat/perusnormit